

A személyiség eredetkeresése

Bödecs László: *Az árvíz helye*

Fiatal Írók Szövetsége, 2018

Elgondolkodtató címet talált második verskötetének Bödecs László, midőn karc-sú, mindössze harmincyolc verset tartalmazó könyvének *Az árvíz helye* címet választotta. Elgondolkodtató, mert bár az árvíz helyéül természetesen akár magára a harmincyolc opust hullámoztató kötetre is gondolhatunk, ám ha egy konkrét földrajzi helyre asszociálnánk, akkor a kérdés úgy is felmerülhetne, hogy az adott helyet a szerző vajon egy már levonult vagy épp egy még eljövendő árvíz helyének tekint-e. E talány vagy inkább szimbolikus erőt hordozó cím akkor válik igazán érdekessé, ha az olvasó az elmúlt húsz, harminc év fiatal lírája egyik megkerülhetetlen tétjének az önazonosság keresését tekinti, ha a munkákra mint a korszak lehetőségeit számba vevő identitáslírára tekint. Mert akkor a rendszerváltást láthatja a korszak egyik olyan, mindent magába fókuszáló áradatának, amely a maga áttételein keresztül a hozzá fűződő viszonyt avatja az önmagát körvonalazó lírai teljesítmény mércéjévé.

Az árvíz helye cím parafrázisából kiindulva az értelmező magától értetődő igénye, hogy az árvíz helyét magában az elemzendő szövegben, a fikcióban lelje fel, s hogy a versekre mint a szerzői szerep és eredetválasztás hiteles helyére tekinthesen. Bödecs László lényegében eleget is tesz ennek a követelménynek, mert verseinek sikerült egy olyan nyelvi karaktert választania, amellyel képes a változások turbulenciáját kifejezni anélkül, hogy a fikcióban feltáruló világ a valóságban meglevő előzményének az arányait kénytelen lenne elveszíteni, miközben, s ez talán még az előbbinél is fontosabb, kendőzetlenül

utalhat az „árvízállapot” személyiséget erodáló, az ént kihívások és buktatók elé állító, elbizonytalanító hatásaira is.

Poézisének ereje, hogy a versek identitásépítő impulzusai kevésbé az átalakulások, az elmúlt évtizedek konkrét eseményeihez kötődnek, mint inkább azokhoz a rendszerváltás során újragondolt kulturális, társadalomszervezési, szociális stb. ideológiaáramlatokhoz, platformokhoz, amelyek mind a mai napig uralják és mozgásban tartják a hazai művészeti és közéletet. Lírája ezért kapcsolódhat az utóbbi évtizedben fölerősödött áramlatok közül azokhoz, amelyek a magyar költészetben a tabuktól mentes, a nyitottságot vállaló kísérletekkel rokoníthatók, s igyekeznek eltávolodni attól a hetvenes évek közepe óta terjedő s immár egy egész költészet-történeti korszakot felölelő kánontól, amely szorgalmazta a verselésnek a líraiságtól, a hagyománykövetéstől, a közéletiségtől stb. történő elválasztását, amely az ironikus-ságot a pátosszal szembeállította, s amely a korszerűség feltételeként mindezt követendő példává emelte. Figyelemmel e körülményre azt is láthatjuk, hogy az ezt meghaladni kívánó attitűd, az új hang, az új utakat kereső igény már Bödecs László első kötetében is érzékelhető volt, ami e mostani munkájában immár szemmel láthatóan elmélyült, karakteresebbé vált olyan nyira, hogy bizton mondhatjuk, *Az árvíz helye* szerzőnk korábbi, *Semmi zsoldár* című első kötetének azt tematikájában és nyelvhasználatban is felülmúló folytatása.

Míg korábban egy-egy esemény vagy szituáció volt az, ami a maga konkrét-ságában, mintegy leíró jelleggel jelent meg a versekben, addig *Az árvíz helye* oldala-

in szerzőnk inkább a szöveg kulturális anatómiáját választja esztétikai teljesítménye mércéjéül. Míg korábban a szöveg főleg az ifjúság tematikájához köthetően jobbra inkább a történet szolgálatában állt, addig itt az egyes versek már a keletkezési idejük mintegy narratív imitációkkal hitelesített nyelvi színreviteleiként állnak előttünk. „Én az vagyok, aki feladott mindent, / amiért semmit sem tett / és elfogadta, amiben nem volt szándék”, olvashatjuk a *Nincs rá szükség* (38) című opusban. „Még mozgásra bírható minden. / Bizonytalan a sötét, de nem halott. / Illatok terjednek hajakból, kerek vállak, / levegőt vesz a tavasz, ezer állat”, írja a *Bizonytalan* (53) című versben. Majd, ha lehet ilyet mondani, szinte metaforikus konkrétsággal jelzi a hiány jelenlétét: „Nem otthon ez sem, / csak falak és nyílászárók. / Menekülőútvonal, evakuálási térkép / minden színes karika, fénytörés az ablakon [...] Ketten vagyunk, / és van két szobánk, / bennük ágyak, közöttük sötét folyosó [...] legyőzhetetlen a belmagasság”, olvashatjuk a jelenünkre, az aránytalan „belmagasságra” utaló szavait. Majd idézi a feldolgozatlan múltat s e felémás, félbehagyott helyzet következményeit. „Nem tudni, kik laktak itt és meddig, / hova költöztek, mit vittek magukkal / de ha nincs még egy zug, / nem rejt titkot a polc, ágyalja, az asztal, / akkor hol fér el ekkora hiány?” *Ez sem* (11). Máshol beszüremelő szürreális részletek színezik a motivikus rendet. „A lehetőségek még előtte álltak. / Felkapta a fejét, hogy intsen a talánnak. / Sötétedett, az emberek épp arra jártak. / Figyelmeztetése nekik szólt, vagy magának”, *Esélytelen* (41). A versek elegánsan egymásra épülő, egymáshoz kapcsolódó metaforikus áthajlásai érezhetően egy negatívumokkal terhelt világ háttere előtt képződnek költészeté.

Mint látható, a jelenünkben zajló identitásdiskurzusban a jövőért folyó küzdelem egyik leghatékonyabb eszköze az ideológiai ihletésű emlékezetkultúra s ennek oly módon történő alkalmazása, hogy az én-centrum identitásképző szerepe ne

kérdőjeleződjék meg, de a reáliák ihlette fikcióban megjelenő metaforákat számos szimbolikus, stilizált részlet is motiválja. Ugyanakkor az ebből fakadó, elbizonytalanító hatás is érezhető, és joggal merülhet fel, hogy mindez a szerző alkati adottságából következően, mintegy habituális stratégiaként épül be a versekbe. Feltűnt ugyanis, hogy verseiben a politikum megjelenése valószínűleg nem csupán külsődleges hatások tünete, mint inkább a szubjektum indíttatásaiból eredő jelenség, hiszen jól érzékelhető, hogy poézisében a közéletiség bizonyos alkati érzékenységből fakadó szimbólumrend kiépülését jelző ars poeticává kezd válni. „Cserzett számról szavak esnek le [...] / szárazon / a forró betonra, délutánok szaladnak estébe, / mintha nem lenne reggel, se hajnalok, / hosszú esték lomha sötétsége térdepel, / mint egy zászló, lobog a hangulat, / mindenki talál még valami pusztíthatót / az elmúlásban”, *Sehol* (54).

Ha a két kötet összehasonlításakor jeleztem, hogy az előző kötetben még a múlt nélküli jelen, a gyermekkor állt a kötet tematikus centrumában, e mostaniban pedig már az önmagát a történelem objektív keretei közt szemlélő én az identitásélmény centruma, akkor az én változó szerepére utalva e ponton a differenciálódó alkati érzékenység tematikát gazdagító hatására kell, hogy felhívjam a figyelmet. Ahogy az első kötetben megjelenő félmúlt mintegy beszivárgó emlékezetként vált a tematika részévé, a második kötetben a strukturálódó én úgy gazdagodik például az első kötet világából még beszivárgó istenkeresés és a párkapcsolati bensőségesség, avagy az intimizálódás modulációival. Ez utóbbira a beteljesülés utáni vágy és fonákja, az apokrif kiábrándultság egyként jellemző. „Elgondolkozom, mondhatom-e még valaha, / mennyire szeretlek – nincsenek rá szavak, / értelmetlenek, amint összeállnak”, *Értelmetlen* (23). „Egy lány ébred valahol egy téren / [...] rózsaszín segglyukanak tompa lüktetése, / [...] tegnap / voltunk egymással először őszinték”, *Örök*

reggel (33). Az előbbire pedig a kötet végén, a Nyerges Gábor Ádámnak adott interjúrészlet is ráerősít: az „[E]urópai kultúrkörből jövőként evidens számomra, hogy ismerni kell ezt a történelmi mondakört [...] Jézus például egészen fontos számomra” (66).

Az önazonosságot kereső identitáslíráról pedig az interjú egyik legérdekesebb részeként vall a szerző: az előző kötetben még az én szempontjából fogalmazódnak meg a versek, az *Árvíz*ben „igyekeztem objektíven nézni a bennem képződő viszonyokat [...] a lírai ént odáig távolítani, ahol a közös kezdődik”. „Így (remélhetőleg) olyan elnyomás, olyan polgári viszonyok, olyan szociális magárahagyatottság, hatalom és ember közötti viszony jelenik meg a kötetben, ami *bárhó* (kiemelés tőlem, BG) kialakulhatna a világon” (69). S ez a *bárhó*, még ha ösztönösen is, de egyértelműen a globalizálódott világra, a globalizációra hajaz. Egyfelől tehát pontos a világkép, másfelől azonban az új helyzet, az immár az egész világot behálózó azonos okok következtében kialakuló s elmélyülő szociális egyenlőtlenség hazai vetületeinek adekvát nyelvi eszközökkel történő ábrázolása válik a poézis megoldandó feladatává.

Mindeközben úgy tűnik, hogy a szabálytalan versszakokba tördelt szabad vers alkalmazásával végül is az egész kötetére jellemző módon talált rá mondandója releváns verseléstechnikai megjelenítésére: a szürreális és szimbolista elemekben bővelkedő gondolat és érülethullámok sorjáztatására. E töredékek mintegy a bödecsi líra legsajátabb elemeiként épp az általuk képesek polemikus viszonyt kialakítani

a narratíva jelen idejével, hogy egyben egymással is felelő kultúramodell-diskurzusok.

És épp ez, ez a mediális térben megjelenő önteremtő virtualitás teszi érdekessé *Az árvíz helye* szövegeit. Az önteremtésnek ez az egyszerre a politikum, a közéletiség, a mitologizáció és a virtualizálódás felé forduló Janus- vagy inkább sokarcú módja. Mert szövegeiben egyszerre van jelen a fikciót megképző diktatúra- és szabadságtéma, a felszabadulás és a szabadsághiányos demokrácia narratívája, a politikumtól idegenkedő virtualitás, a mitologizáció, mint ahogy a közéletiség számára nyitott, a dilemmák feloldhatóságát ígérő újkomolyság is. Mi több, lírájára még az istenkeresés visszfénye is rávetül, poézise ezért akár valamiféle mitologizálás felől is értelmezhető lenne. Mindenesetre a gyermekkor utáni idő nyelvi prezentációja, miközben egyéb tematikus vonatkozásaiban a kortárs áramlatok irányával mutat rokonságot, aközben istenkereső modulációiban a politikum felé forduló kortárs áramlatoktól eltérő irányt mutat. S ez a töredékekből összeálló, egymással felhangok révén kapcsolatot tartó paralelitás az, amit a bödecsi líra jellegzetességének tekinthetünk.

Írónia és pátosz ellentéte sejlik itt fel, mert míg az írónia szerzőnk szövegeiben is az úttévesztés gesztusára utal, addig a tévutak elkerülésének ígéretével fellépő s önmagát az újkomolyság címkéjével fémjelző irány már nem létezhet politikum nélkül. Ez a mai folyamatok olvasati tanulsága, s ezért válik a személyiség eredetkezésére a bödecsi líra tétjévé.

Bereti Gábor

BERETI GÁBOR (1948) irodalmár. Könyvtárosként dolgozott. Versek, novellák, kritikák szerzője. Utóbbi kötete: *SZÓfüggőHÍD* (esszék, recenziók, Bp., 2018, L'Harmattan Kiadó).